

Syddjurs Sprogkanon

for børn mellem 0 og 8 år

Brobygning mellem Dagpleje, dagtilbud og skole

Syddjurs Kommune marts 2017

Indholdsfortegnelse

Indledning

Forældreinddragelse

Sprogudvikling og sprogstimulering

7 gode råd til dialogen

Brobygningsaktiviteter for børn mellem 0 og 2 år

Bøger

Sange – herunder fagtesange

Sang- og regellege

Rim og Remser

Fantasi og fortællinger

Spil

Brobygningsaktiviteter for børn mellem 2 og 4 år

Bøger

Sange – herunder fagtesange

Regellege

Sanglege

Rim og remser

Fantasi og fortælling

Opdagende skrivning af bogstaver og tal samt opmærksomhed på former og mængde

Spil

Brobygningsaktiviteter for børn mellem 4 og 6 år.

Bøger

Sange

Regellege

Sanglege

Rim og remser

Arbejder med fantasi og fortælling

Opdagende skrivning af bogstaver og tal samt opmærksomhed på former og mængde

Spil

Brobygningsaktiviteter for børn mellem 6 og 8 år.

Bøger

Sange

Regellege

Sanglege

Rim og remser

Arbejder med fantasi og fortælling

Spil

Efterskrift

Litteraturliste

Indledning

Syddjurs Sprogkanon for dagtilbud og indskoling er resultatet af et samarbejde mellem bibliotekerne i Syddjurs Kommune, dagplejen samt SFO og Skole-/ Dagtilbud. Kanonen har til formål at styrke brobygningen mellem dagpleje, vuggestue, børnehave, tidlig SFO og indskoling i Syddjurs Kommune.

I dagtilbudsloven står der, at dagtilbuddene i samarbejde med forældrene skal sikre en god overgang til skolen, og at dette skal gøres ved at udvikle og understøtte grundlæggende kompetencer og lysten til at lære. I folkeskolens formålsparagraf står der, *at skolen i samarbejde med forældrene skal give eleverne kundskaber og færdigheder, der forbereder dem til videre uddannelse, og giver dem lyst til at lære mere samt gør dem fortrolige med dansk kultur og historie.*

Nærværende materiale skal benyttes i dagplejen, børnehaven, tidlig SFO samt indskolingen, således at der skabes en tryk overgang for alle børn gennem de tilbagevendende og dermed kendte pædagogiske aktiviteter i form af højlæsningsbøger, arbejdet med rim og remser, sange, sanglege, regellege, spil samt aktiviteter der understøtter fantasi og fortælling samt en legende tilgang til arbejdet med skriftsprog. En tryk overgang fra dagtilbud til skole kan være med til at underbygge barnets tro på egne evner samt lysten til at lære.

Omdrejningspunktet for nærværende kanon er fokus på sprog samt barnets sprogudvikling. De valgte elementer i kanonen er valgt med øje for deres sproglige værdi. Kanonen er dog ikke tænkt som en endelig og fyldestgørende samling, men som en fælles bagage børnene kan have med sig videre ind i dagtilbud skole – tillige med andre titler og materialer som den enkelte institution har valgt at præsentere børnene for. Forhåbentlig kan kanonen samtidig inspirere til at dykke yderligere ned i børnelitteratur eller arbejde med andre regellege, sanglege eller rim og remser.

Forhåbentlig kan arbejdet med kanonen samtidig give anledning til at diskutere værdi og kvalitet i de pædagogiske aktiviteter i forbindelse med brobygningen samt overgangen mellem de forskellige domæner i barnets liv.

Forældreinddragelse

Syddjurs Sprogkanon er blandt andet lavet for at skabe en rød tråd for børnene i overgangen mellem dagpleje/vuggestue, børnehave, SFO og indskoling. Forældrene er i denne sammenhæng vigtige samarbejdspartnere. Det vil derfor være naturligt og givende for børn og voksne at give forældrene indblik i kanonen og synliggøre indholdet på forskellig vis.

Eksempelvis kan kopier af sangtekster og remser synliggøres i fx dagpleje/vuggestuer, børnehaver og SFO eller udleveres til forældrene, børnene kan optræde med indhold fra kanonen for forældrene eller forældre kan opfordres til at låne bøgerne på biblioteket.

Vi håber at materialet vil være til gavn og glæde for både børn og voksne.

Sprogudvikling og sprogstimulering

Sproget spiller en stor rolle for barnets trivsel, da sproget fungerer som en adgangsbillet ikke bare til sociale fællesskaber, men også til personlig og faglig udvikling. Det er altså gennem sproget, at barnet giver udtryk for sine tanker, følelser, meninger og behov. (Sprogpakken 2011)

Gennem de senere år er der blevet forsket en del i betydningen af at have et alderssvarende sprog og senere faglig succes i skolen. Der er fundet en tydelig sammenhæng mellem barnets ordforråd før skolestart og barnets senere læsekompetencer. Intentionen og målet med denne sprog- og legekanon er derfor også at hjælpe alle børn i gang med at udvikle et godt og nuanceret ordforråd.

I arbejdet med at styrke barnets sprog er der nogle sprogundersøttende strategier, som er mere effektive end andre:

Fælles opmærksomhed

Det er en afgørende forudsætning for barnets sproglige udvikling, at der etableres fælles opmærksomhed og god kontakt. Børn lærer ikke sprog ved at lytte til nogle, der taler sammen, men ved at være en del af samtalen. For de yngste børn er en vigtig strategi, at den voksne sætter ord på alt, hvad barnet ser, gør og oplever, da sprogudvikling ikke er noget, der kommer af sig selv.

Samtale/dialog

I dialogen med barnet er det vigtigt at følge barnets interesse. Hvis barnet taler i korte ensformige sætninger, kan I udvide sætningen, så det sprog, barnet hører, bliver nuanceret og rigt. Forklar gerne nye ord, som barnet ikke kender i forvejen.

Voksne skal tilstræbe samtaler med mindst fem turtagninger. Børn har brug for at blive udsat for ord og begreber, som selv optager dem, og som de selv kan blive inspireret til at anvende (Bylander og Krogh 2014)

Dialogisk læsning

Dialogisk læsning er kort fortalt, at man har en dialog/snak om historien, der bliver læst. Læsningen af forskellige bøger af god kvalitet medvirker til, at barnet bliver præsenteret for et nuanceret sprog.

Undervejs i historien bruger man hv-spørgsmål for at få en dialog i gang. Der bliver i den dialogiske læsning også sat fokus på at forklare ords betydning ud fra forskellige strategier. Den samme bog læses flere gange, da gentagelserne er med til at styrke barnets sprog.

Flere biblioteker og kommuner har lavet boghæfter, der beskriver velegnede bøger målrettet forskellige alderstrin. På internettet kan I finde eksempler på sådanne boghæfter.

7 gode råd til dialogen

Få mere sprog ud af snakken: Syv gode teknikker

1: **Gentag** det, barnet siger.

Det viser, at du hører efter, og fastholder barnets opmærksomhed.

Fx

Barnet: *Se den røde bil.*

Den voksne: *Ja, det er en flot rød bil.*

2: **Ret ikke direkte**, men gentag barnets sætning, så den er korrekt

Fejlfinderi giver dårlig stemning.

Fx

Barnet: *Hunden løbede hen til drengen.*

Den voksne: *Ja, hunden løb hen til drengen.*

3: **Tilføj noget nyt** til det, barnet siger – med gestik, ord eller en sætning.

Men pas på ikke at stjæle festen.

Barnet: *Se den røde bil.*

Den voksne: *Ja, manden kører i den røde bil.*

4: Hold fokus på **barnets interesse** og snak om det, barnet har lyst til at snakke om.

Også om prutter og søde katte og...

5: Hold lange **pauser** - tæl til 18, bevar **øjeblikket**.

Vent på barnet siger noget. Det er svært, men effektivt.

6: Samtaler under **fem ture** "tæller ikke."

Den voksne behøver ikke nødvendigvis sige noget.

Det er barnet der skal snakke.

Fx

Barnet: *Se den røde bil.*

Den voksne: *Ja, det er en flot rød bil.*

Barnet: *Manden kører.*

Den voksne: *Hvor tror du manden i den røde bil kører hen?*

Barnet: *Hjem.*

Den voksne: *Tror du manden skal hjem?*

Barnet: *Ja, manden skal hjem til sin hund.*

Den voksne: *Hvad tror du manden og hunden skal lave, når han kommer hjem?*

Barnet: *De skal gå en tur.*

7: Kommentér, hvad barnet laver, **spørg mindre**.

Fakta-pædagogik: *Hvad skal jeg gøre, for at få barnet til at blive lidt længere?*

Fx

Barnet *sidder og tegner.*

Den voksne: *Du har brugt flere forskellige blå farver til din himmel. Det får himlen til at se dramatisk ud, som om et tordenvejr er på vej.*

Kilde: Pia Thomsen

Brobygningsaktiviteter for børn mellem 0 og 2 år

Bøger

- *Babys første ord*
- *Lille fod*
- *Åh nej, Holger*

Babys første ord fra forlaget LITAS
I serien findes også *Babys første dyr*

Kort beskrivelse af bogen

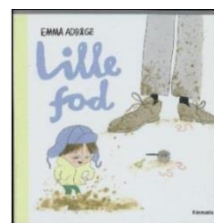
Babys første ord har fine billeder, som barnet let genkender. Udtrykket er nutidigt og de valgte fotos skaber genkendeligheden. Bogen er lavet i et materiale, der ikke vejer ret meget, så den er nem for barnet at tumle med, vifte med og bladre i.

Beskrivelse af aktiviteter der inddrager pegebøger

Gulvbøger: Hav en kasse med pegebøger stående. Start dagen med at fordele dem rundt omkring på gulvet. Hele dagen kan børnene gå på opdagelse blandt bøgerne. Der kan smages på bøgerne, bygges stabler, bladres, læses på hovedet, deles bøger ud til de andre, og meget mere. Bøgerne kan selvfølgelig også læses højt af de voksne. På den måde bliver bøger en naturlig del af børnenes hverdag, og børnene er godt klædt på, når de skal videre med bøgerne, dvs. lære at høre en historie, lære at passe godt på bøgerne, lære at kigge i og læse i bøgerne.

Lille fod af Emma Adbåge fra forlaget Clematis.

Der findes flere bøger i serien. Fx *Lille hånd*, *Lille næse* og *Lille mave*

Kort beskrivelse af bogen

Lille fod er en pegebog, hvori der indgår en fortælling. Der er enkle pegebogsagtige opslag med korte sætninger, men bogens opslag danner også tilsammen en fin lille historie om alt det, barnets

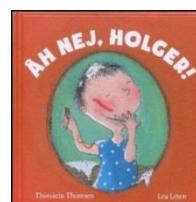
fødder (og dermed barnet) har oplevet den dag. Billederne er både frække, kære og fyldte med *gå-på-mod*.

Beskrivelse af aktiviteter med bogen

Læs bogen sammen og "snak" undervejs og/eller bagefter om:

- Hvad drengen laver?
- Hvad barnets fødder har lavet i dag?

Åh nej, Holger af Thorstein Thomsen og Lea Léten fra forlaget Carlsen
Der findes flere bøger i serien. Fx *Holgers sut*.

Kort beskrivelse af bogen

Åh nej, Holger er en fin lille håndterbar billedbog med rigtige papirsider. Billederne er enkle og fortæller enkeltvist en historie om det, Holger laver. Billeder og tekst udgør tilsammen en historie om en morgen i Holgers liv. Den er bygget op, så spændingen udløses til sidst i bogen, hvilket ved læsning gentagne gange vil være noget af det, der fastholder barnets motivation for at høre og se historien igen og igen. Teksten består af et enkelt og genkendeligt ordforråd. Sætningen "Åh nej Holger" bruges igen og igen, og det vil det lille barn elske.

Beskrivelse af aktiviteter med bogen

Bogen læses og ses i fællesskab. Under "samtalen" med barnet er der fokus på ordforrådet inden for barnets nære verden.

- Se på billederne og "tal" med barnet om, hvad Holger og hans mor laver.
- Læs bogen for barnet. Efter at have læst et opslag kan den voksne sammen med barnet forudsige, hvad der nu vil ske med Holger.
- Snak fx om hvordan Holger spiser, og sammenhold det, som sker for Holger med barnets verden.
- Snak om, hvad tingene hedder på de enkelte billeder.
- Snak om hvad det er, moren gør, når hun hjælper Holger.
- Skift evt. Holgers navn ud med barnets eget navn, så bliver bogen endnu mere vedkommende.

Eller

Bogen læses og ses i fællesskab, og efter at have læst et opslag kan den voksne sammen med barnet forudsige, hvad der nu vil ske med Holger. En anden aktivitet kan være at "snakke" om, hvordan Holger spiser, og sammenholde det, som sker for Holger med barnets verden.

Snak om, hvad tingene hedder på de enkelte billeder, og hvad det er, moren gør, når hun hjælper Holger. Her er der fokus på barnet ordforråd. Skift evt. Holgers navn ud med barnets eget navn, så bliver bogen endnu mere vedkommende.

Sange – herunder fagtesange

- *Tommelfinger tommelfinger*
- *Hjulene på bussen*
- *Jens Petersens ko*

Begrundelse for valg af sangene

Fagtesange generelt er med til at styrke børns opmærksomhed samt deres sproglige og musiske udvikling, idet det lille barn erkender verden gennem sine sanser og gennem krop og bevægelse.

Bevægelserne i sangene er med til at understrege ordene betydning og er dermed med til at styrke barnets opfattelse af ordene og forståelse af teksten.

Små børn, der ikke kan udtale ordene kan være med. De kan genkende ordene og lave bevægelserne. Fagterne er en god støtte for børnenes evne til at udtrykke sig.

Sprog er rytme, tempo, tonefald og klang og indeholder mange elementer fra musikken. Det musikalske i sproget er således med til at skabe en forståelse af det talte hos det lille barn.

Tommelfinger tommelfinger

Beskrivelse af sangen

Hold hænderne på ryggen under versene. Når du kommer til "Her er jeg..." tager du hånden frem og viser den finger, der synges om.

Hjulene på bussen

Beskrivelse af sangen

Mens sangen synges laver børn og voksne følgende fagter:

1. vers: "Ruller" med knyttede hænder foran brystet.
2. vers: Fører hænderne skiftevis sammen og fra hinanden.
3. vers: Folder hænderne så der kommer et hulrum inden i og ryster dem, som om der var penge i.

4. vers: Drej hovedet til den ene og anden side.
5. vers: Tryk ud i luften, som om man trykker på et usynligt horn.
6. vers: Vræng ansigt som grædende og trætte børn.
7. vers: Fægt med en løftet pegefinger.

Jens Petersens ko

Beskrivelse af sangen

Mens sangen synges laver børn og voksne følgende fagter:

- Vis med hænderne, hvor hornene sidder på Jens Petersens ko.
- Vis med hænderne, hvor halen sidder på Jens Petersens ko.
- Vis med hænderne, hvordan Jens Petersen malker sin ko.
- Vis, hvordan den jens Petersens ko kan stange, brøle og glo.

Sang- og regellege

- *Bjørnen sover*
- *Svup Karoline, mavepine*

Begrundelse for valg af sanglegene

Sanglegene er valgt, da de har fokus på, at børnene øver balance, holder fokus og er opmærksomme. Ordenes betydning bliver understreget, når sanglegene dramatiseres. Bevægelserne i sanglegene er samtidig med til at understrege ordenes betydning og dermed børnenes forståelse af teksten.

Små børn, der ikke kan udtale ordene kan være med. De kan genkende ordene og lave bevægelserne. Fagterne er en god støtte for børnenes evne til at udtrykke sig.

Det er nemmere for små børn at lære nye ord og begreber ved at høre og se dem i en sammenhæng med musik, bevægelse og billeder.

Bjørnen sover

Beskrivelse af sanglegen

Mens sangen synges dramatiseres bevægelserne.

Bjørnen ligger og sover midt på gulvet. De øvrige børn går enkeltvis efter hinanden i rundkreds om bjørnen. De lister for ikke at vække bjørnen. Teksten gentages, mens de går modsat. Når der synges "på den tro," står alle stille, og der er en, der prikker bjørnen på ryggen. Bjørnen vågner og

farer efter dem. Den, der bliver fanget, skal være bjørn næste gang.

Svup Karoline, mavepine

Beskrivelse af sanglegen

Børnene ligger på gulvet, og når der synges ”mor kan ikke fange dem for alle sammen hopper”, rejser alle sig op og hopper. Herefter lægger børnene sig ned igen, og sangen gentages.

Rim og Remser

- **Okker Gokker** fra *Okker Gokker Gummi klokker og andre børnerim* ved Jens Sigsgaard. Gyldendal
- **Hvem er det der banker** fra *Okker Gokker Gummi klokker og andre børnerim* ved Jens Sigsgaard. Gyldendal
- **Edderkop** fra *Krible Krablerim for de små af Lotte Salling*

Begrundelse for at arbejde med rim og remser

Brug af rim og remser tydeliggør sproget. Ordene udtales tydeligt og sprogets rytme understreges. Arbejdet med rim og remser gør det lettere for børn at optage ordene i deres sprog og ordforråd. Derudover hjælper den lydlige opmærksomhed børnene med at huske ordene.

At arbejde med sprogets lydige side understøtter sproglig opmærksomhed og peger frem mod og understøtter den senere afkodningen (læsning). Fokus går fra sprogets indholdsside til dets forside.

Rim og remser er samtidig fantastiske til at stimulere nysgerrighed og sproglæde samt skabe grundlag for børnenes appetit til senere selv at fortælle og digte.

Beskrivelse af arbejdet med rim og remser

Der kan arbejdes med rim og remser på forskellig vis. Børnene kan sige remserne i kor – hviskende, højt, langsomt eller hurtigt. Der kan sættes bevægelse på remserne ved at børnene går rundt, tramper eller klapper, mens remsen siges.

Samtidig kan der arbejdes med ordene samt rimene i remsene.

Fantasi og fortællinger

- **Arbejde med fortællekufferter**

Begrundelse for at arbejde med fortællekufferter

Fortællekufferten er en konkret historiefortællings-metode, der understøtter barnets sprogudvikling og ordforråd. Gennem metoden skabes nærhed og positiv kontakt mellem barnet og den voksne. Samtidig får barnet erfaring med opmærksomhed mod noget fælles tredje.

Beskrivelse af aktiviteter med fortællekufferter

Arbejdet med fortællekufferter understøtter børns fortællelyst ved at de lytter til fantasifortællinger. Den mundtlige fortælling kan understøttes af rekvisitter eller konkrete, billeder eller musik. Fortællekufferten kan skifte indhold i forhold til det stof, der arbejdes med. Det kan fx være dukker, billeder eller ting fra naturen.

Spil

- **Træpuslespil**

Begrundelse for at arbejde med træpuslespil

At lægge puslespil træner det lille barns hukommelse, koncentration og iagttagelse og dermed dets kognitive udvikling. Samtidig kan den voksne hjælpe barnet med at udvikle dets ordforråd, ved at den voksne og børnegruppen samtaler om billederne på puslespillet. Endelig styrker det barnets finmotorik at samle brikker op og lægge dem rigtigt ned i de udskårne felter. Dermed styrkes også øje-hånd koordination.

Brobygningsaktiviteter for børn mellem 2 og 4 år

Bøger

- *Oskar og Stine bliver uvenner*
- *Finn Hermann*
- *Sjove fakta for 4-årige*

Oskar og Stine bliver uvenner af Åsa Mendel-Hartvig og Ane Gustavsson fra forlaget Clematis

Der findes flere bøger i serien. Fx *Oskar længes*

Kort beskrivelse af bogen

Oskar og Stine bliver uvenner handler om, når venner bliver uvenner og venner igen - et genkendeligt emne for alle børn.

Bogen har meget smukke, følelsesmættede billeder, der taler til både børn og voksne. Teksten er enkel, og skrevet som barnet ville have fortalt historien.

Beskrivelse af aktiviteter med bogen

Læs og snak sammen om bogen. En fælles snak om historien kan styrke barnets sprog generelt. I denne bog lægges der op til at tale om egne og andres følelser - og ikke mindst *forstå* egne og andres følelser.

- Hvad sker der?
- Hvordan takler vi at blive vrede på én vi holder af?
- Hvordan siger vi undskyld?
- Hvordan bliver vi gode venner igen?

Finn Hermann af Mats Leten fra Gyldendal

Kort beskrivelse af bogen

Finn Hermann handler om Finn Herman, som er en krokodille. Han bor hos en fin dame, som han elsker at gå tur med. Ude i byen er der mange farlige ting, synes damen. Byen er dog slet ikke farlig for Finn Herman, men han er derimod farlig for dem, som han møder på sin vej. Det er en sjov historie, som fanger børnene.

Beskrivelse af aktiviteter med bogen

Læs og snak om bogen.

- Hvad synes damen om Finn Herman?
- Hvad gør Finn Herman for at komme med ud at handle?
- Har du selv prøvet at gøre det?
- Hvad siger damen til Finn Herman, hver eneste gang de møder nogen?
- Hvem er den første, de møder?

Der kan arbejdes på flere forskellige måder med bogens handling.

- Tag kopi af figurerne og laminér dem. Sæt figurerne op på en tavle efterhånden som historien læses.
- Tal sammen om illustrationerne: Peg på det mindste lys, peg på dugen osv.
- Find nogle gode sætninger og sig dem i kor.
- Dramatiser noget fra historien - f.eks. gå som en and, gå langsomt og det modsatte (gå hurtigt), gå som en hund og se meget glad ud og det modsatte (se ked af det ud).

Sjove fakta for 4-årige af Håkon Forfod Sønneland og Sondre Harvik Bjaberg fra forlaget Gyldendal. Der findes også *Sjove fakta-bøger for 2-, 3- og 5-årige*.

Kort beskrivelse af bogen

Sjove fakta for 4-årige er en spændende og letforståelig billedfagbog (fakta-bog) om ting, der optager eller kan fascinere 4-årige. Bogens sider indeholder hver et kort udsagn med - for mange børn - ny viden samt meget flotte og genkendelige fotografier. Det sætter tankerne i gang hos både børn og voksne.

Beskrivelse af aktiviteter med bogen

Læs og snak sammen om bogen. Fang børnenes opmærksomhed ved at snakke om de sider børnene synes er mest spændende. Udvid med aktiviteter efter lyst; når det handler om hvilken

hånd man tegner med, kan I f.eks. prøve at tegne med venstre hånd og højre hånd og mærke forskellen - hvis der er en? Og kan man mon tegne noget genkendeligt med begge hænder på én gang?

Denne bog giver, ligesom mange andre fantastiske billedfagbøger - rig mulighed for at styrke børnenes sprog ved at bruge det, samtidig med at der skabes ny viden hos barnet - og også ofte hos den voksne.

Sange – herunder fagtesange

- *Se min kjole*
- *Fem små aber sad på en gren*
- *Mester Jakob*

Begrundelse for at synge sammen

At synge sammen understøtter fællesskabet i børnegruppen. Ved at børnegruppen deltager i fællessange arbejdes der hen imod, at børnene efterhånden lærer de udvalgte sangtekster udenad samtidig med, at de får mod på at lære flere sange at kende.

Se min kjole af

Beskrivelse af sangen

Sangen gennemgår de mest almindelige farver, som knyttes op på genstande i omverdenen. Gennem sangen får barnet mulighed for at øve farver og arbejdes videre med de forskellige farver samt teksten øvrige ord.

Fem små aber sad på en gren

Beskrivelse af sangen

Sangen er en ørehænger, og børnene elsker at synge den. Versene bygger på gentagelser, så alle, efterhånden som sangen synges, kan være med. Endelig slutter sangen på en overraskende måde. Sangen lægger op til at kunne synges på forskellig vis – hviskende, drillende osv.

Mester Jakob

Beskrivelse af sangen

Sangen Mester Jakob er en klassiker, der kendes fra mange sprog og kulturer.

Regellege

- *Lille hund, der er nogen, der har taget dit kødben*

- ***Jorden er giftig***
- ***Gemmeleg***

Begrundelse for valg af regellegene

De nævnte regellege er valgt, da de på forskellig vis giver børnene erfaring med at indgå i sociale sammenhænge, hvor der er fokus på at øve turtagning, italesættelse af regler samt lære at overholde legens regler.

Lille hund, der er nogen, der har taget dit kødben

Beskrivelse af legen

Regellege styrker barnets hukommelse og ikke mindst evnen til at læse spillet og hinanden. Barnet skal øve sig i "at holde masken" og vente på tur.

Et barn vælges til at være hund og ligger på alle fire i midten af en rundkreds med et kødben (legoklods, nøglebundet eller lign.) på ryggen. Barnet må ikke kigge. Den voksne udpeger det barn, som skal tage kødbenet. Barnet i kredsen tager kødbenet helt stille og gemmer det bag ryggen, og så råbes der i kor: "Vågn op lille hund, der er nogen, der har taget dit kødben!". Nu skal barnet gætte, hvem der har kødbenet gemt bag ryggen ved at sige vov-vov til den, som han/hun tror, det er. Når han gætter rigtigt, kommer den, som havde kødbenet ind i midten, hvorefter legen gentager sig.

Jorden er giftig

Beskrivelse af legen

Jorden er giftig er en bevægelsesleg med højt tempo, hvor balancen bliver udfordret. Børnene skal øve sig i at have fokus på, hvem der er den i legen og samtidig passe på ikke at blive fanget.

Alle børnene løber/kravler/klatrer rundt på diverse genstande/redskaber. Det kan være en bane, man har lavet eller legeredskaber på legepladsen. Hvis man kommer til at røre jorden (gulvet), har man tabt og er ude.

Legen kan også leges som en slags tagfat. Der vælges et barn, der er fanger. Barnet skal prøve at fange de andre børn, der er med i legen - selvfølgelig uden at røre jorden eller gulvet. Hvis barnet, der er fanger, siger "tik" og samtidig rører ved et andet barn, er det hans eller hendes tur til at være fanger.

Gemmeleg

Beskrivelse af legen

Gemmeleg er en klassisk leg med mange variationsmuligheder. Legen øver børnene i skiftevis at "være den" og gemme sig. Der er en, der tæller og skal finde de øvrige deltagere, som gemmer sig.

Til denne aldersgruppe er en gruppestørrelse på 5-6 børn passende, og de fysiske rammer må ikke være for store.

Sanglege

- *En elefant kom marcherende*
- *Hoved, skulder, knæ og tå*
- *Jeg gik mig over sø og land*

Begrundelse for at synge sanglege

Ved at arbejde med sanglege styrkes børnenes motorik samtidig med, at bevægelserne understøtter ordene i sangteksten.

Ved at deltage i sanglege inddrages børnene i et fællesskab, hvor de samarbejder og sammen skaber sangens univers. Fagterne understøtter sangteksterne.

En elefant kom marcherende

Beskrivelse af sanglegen

Sanglegen bygger på gentagelse, så alle efterhånden kan være med. Sanglegen har fokus på at øve tælleremsen og vente på tur.

Alle børn skal stå i en stor rundkreds eller sidde på deres pladser. Et barn vælges til at være elefant. Alle synger 1. vers, mens barnet bevæger sig rundt i midten som en elefant med armen som en elefantsnabel. Når verset er slut, vælger barnet den næste elefant. Når 2. vers synges er der to elefanter, der går rundt i midten. Når 3. vers synges er der tre elefanter osv. Til sidst er alle blevet elefanter.

Hoved, skulder, knæ og tå

Beskrivelse af sanglegen

Sangen styrker barnets kropsbevidsthed, og der øves koordination i forhold til at tekst og berøring af kropsdelene skal følges ad.

Find de forskellige kropsdele, der er med i sangen. Sangen synges første gang langsomt og gentages hurtigere og hurtigere, mens barnet berører de forskellige kropsdele.

Jeg gik mig over sø og land

Beskrivelse af sanglegen

Jeg gik mig over sø og land er en klassisk sangleg, hvor børnene kan være med til at bestemme, hvilket land "manden" kommer og dermed vælge bevægelse. Der kan hoppes, trampes, klappes osv. Samtidig understøttes ordforrådet af bevægelsen.

Mens verselinjerne synges danser børn og voksne i rundkreds med hinanden i hånden.

Rim og remser

- ***Nede i fru Hansens kælder*** fra *Okker Gokker Gummi klokker og andre børnerim* ved Jens Sigsgaard. Gyldendal
- ***Dig og mig og vi to*** fra *Dig og mig og vi to... Børnerim og sange redigeret af Grete Janus Hertz, Carlsen*
- ***Lille myg, hvor er du grov*** fra *Krible Krable rim for de små af Lotte Salling, forlaget Carlsen*

Begrundelse for at arbejde med rim og remser

At arbejde med sprogets lydlige side understøtter børnenes sproglige opmærksomhed og peger frem mod og understøtter den senere afkodningen (læsning). Fokus går fra sprogets indholdsside til dets formside. Børnehavebarnet skal have kendskab til remser, kunne sige kendte remser og gerne producere egne vrøvlerim og -remser.

Rim og remser er samtidig fantastiske til at stimulere nysgerrighed og sproglæde samt øge børnenes appetit til selv at fortælle og digte.

Beskrivelse af arbejdet med rim og remser

Der kan arbejdes med rim og remser på forskellig vis. Børnene kan sige remserne i kor – hviskende, højt, langsomt eller hurtigt. Der kan sættes bevægelse på remserne, ved at børnene går rundt, tramper eller klapper, mens remsen siges.

Samtidig kan der arbejdes med ordene samt rimene i remsene.

Fantasi og fortælling

- **Dramatisering af eventyr som fx *De tre bukkebruser* eller *Guldlok og de tre bjørne***
- **Arbejde med dialogisk læsning**
- **Arbejde med fortællekufferter**

Begrundelse for arbejdet med fantasi og fortælling

At deltage i dramatisering af eventyr med en klar struktur understøtter børnenes fortællekompetencer. De får erfaringer med at omsætte en fortælling til drama, hvor kroppen

hjælper med at huske fortællingen. Teater og historiefortælling giver rum for at udvikle børns fantasi og selvværd samt udvikle sammenhold og identitet i gruppen.

Arbejdet med dialogisk læsning understøtter børnenes ordforråd og talesproglige kompetencer, da der i den dialogiske læsning er fokus på udvalgte ord og begreber. Gennem den dialogiske læsning vækkes barnets fantasi og nysgerrighed.

At arbejde med fortælling fx ved hjælp af en fortællekuffert er en unik kommunikationsmåde til at styrke børnenes sproglige opmærksomhed og øve deres sproglige udtryksformer. Arbejdet med fantasi og fortælling peger frem mod og understøtter barnets senere læseforståelse.

Dramatisering af eventyr

Beskrivelse af dramatisering

Forud for dramatiseringen læses eventyret højt for børnene, hvorved både børn og voksne lærer historien at kende. Den voksne behøver ikke at lære historien udenad, men det er vigtigt, at han/hun læser langsomt og kigger op. På den måde sker fortællingen mellem oplæseren og børnene.

Under dramatiseringen er det en god idé at fortælle uden at læse op. Den voksne er historiefortæller, mens børnene understøtter historien med eventuelle replikker. Brug evt. kostumer, sminke eller hatte, så børnene lettere kan forestille sig, at de spiller en anden. Som historiefortæller kan man også tage en hat eller en kappe på og samtidig er det vigtigt, at man som voksen tør sætte sig selv i spil som deltager. Det understreger, at man ikke er sig selv. Det er generelt en god idé at vise børnene, hvad man forventer, de skal gøre. Når den voksne på den måde er styrende, fjernes ansvaret for dramatiseringen fra børnene.

Dialogisk læsning

Beskrivelse af dialogisk læsning

Alle bøger kan i princippet bruges til dialogisk læsning. Det vigtigste er dialogen med børnegruppen, hvor børnene lærer at bruge sproget og jonglere med et voksende ordforråd.

Før læsningen:

- Læs bogen, så handlingen er kendt og udvælg vigtige nøgleord, som ønskes brugt i dialogen med børnene*.
- Introducer bogen for børnene og fortæl lidt om handlingen ud fra bogens forside. Fortæl evt. hvem forfatteren er.

Under læsningen:

- Læs bogen med børnene og hold pause undervejs, så der er plads til dialog.
- Stil åbne spørgsmål og undgå ja/nej-svar. Brug hvordan, hvad og hvorfor).
- Følg barnets nysgerrighed og spørg ind til den og husk at vente på svaret.
- Vis hvordan man læser ved at lade fingeren følge teksten under læsningen.

Efter læsningen:

- Snak med børnene om bogens indhold. Brug de nye ord, som bogen indeholder. Jo flere gange børnene hører ordenen, jo større sandsynlighed er der for, at de husker dem og selv anvender dem.

*Den dialogiske læsning lægger op til, at den samme bog læses gentagne gange, så børnene gradvist kan deltage mere aktivt i læsningen af den.

Arbejde med fortællekufferter

Beskrivelse af arbejdet med fortællekuffert

Arbejdet med fortællekufferter understøtter børnenes fortællelyst. Der kan veksles mellem, at børnene lytter til fantasifortællinger og selv producerer fortællinger i samarbejde med de voksne. Den mundtlige fortælling kan understøttes af rekvisitter eller konkrete, billeder eller musik. Fortællekufferten kan skifte indhold i forhold til det stof, der arbejdes med. Det kan fx være dukker, billeder eller ting fra naturen.

Opdagende skrivning af bogstaver og tal samt opmærksomhed på former og mængde

- **Skriftsprogerfaringer gennem fokus på bogstaver i barnets eget navn og skriftsprog brugt i funktionelle sammenhænge i institutionen og i nærmiljøet.**
- **Opmærksomhed på anvendelsen af former og mængde i børnenes omverden**

Begrundelse for at arbejde med opdagende skrivning af bogstaver og tal samt opmærksomhed på former og mængde

At gøre børnene opmærksomme på bogstavernes forside og gradvist lade dem blive fortrolige med bogstaverne er afgørende for deres senere læse- og skriveudvikling. At skabe en forståelse hos børnene af mængde, tal og former leder frem mod en matematisk forståelse. Det er vigtigt, at den første introduktion til bogstaverne og deres lyde samt tal og mængdeforståelse sker i legeprægede miljøer – ikke som indlæring.

Når de voksne i daginstitutionen bruger skriftsproget aktivt gør børnene sig førstehåndserfaringer med skriftsprogets funktioner. Børn, der får disse erfaringer i førskolealderen, vil skabe en forståelse af skriftsprogets funktion og tillægge skriftsproget betydning – både hvad angår bogstaver og tal.

Når begreber for mængde, størrelse og form bruges i naturlige sammenhænge og inddrages i børnenes aktiviteter vil børnene ligeledes gradvist gøre sig erfaringer med at koble begreberne med former, mængder og størrelser.

Beskrivelse af arbejdet med opdagende skrivning af bogstaver og tal

Det er vigtigt, at førskolebarnet har erfaret, hvad skriften kan anvendes til. Skrift støtter hukommelsen (ønskesedler, indkøbssedler). Skrift fastholder talen (tekst til børnenes tegninger). Tekst er konstant. Når noget er skrevet ned, kan det fastholdes over tid. Når der på forskellig vis arbejdes med skriftsproget gør barnet sig erfaringer med, at skriftsproget er konstant, mens talesproget er flygtigt. Denne erkendelse er vigtig for barnets senere læse- og skriveudvikling.

Der kan arbejdes med at give børnene erfaringer med skriftsproget, ved at de ser deres navn brugt på skrift i mange forskellige sammenhænge i daginstitutionen – på tegninger, i garderoben, ved bordet osv. Børnene kan gå på bogstavjagt og lede efter deres bogstaver i bøger og tekster, der læses. Endelig kan de gå på bogstav- og taljagt i nærmiljøet. I et bymiljø findes skrift på vej- og trafikskilte, butiksnævne, på reklameplakater osv.

Ved at skriftsproget bruges i naturlige sammenhænge i institutionen fx som skilte ved puslespil, tuscher osv. får børnene erfaringer med skriftsprogets funktion.

Motivationen for at skrive/skrible er størst, når aktiviteten indgår i en meningsfuld sammenhæng – fx i en legesituation, hvor børnene skal skrive indkøbsliste, prisskilte til en butik, billetter til en forestilling osv.

Endelig kan barnet få erfaringer med skriftsproget gennem deres tegninger. Børnetegninger udtrykker ud over et æstetisk behov også et kommunikativt behov hos barnet. Barnets skriblerier og den voksnes skrift kan hjælpe barnet med at forklare, hvad tegningen forestiller og give børnene et værktøj til at nedfælde deres mundtlige fortælling. Når barnets forklaring til en tegning er skrevet ned, kan man senere hente tegningen frem og snakke om den.

Beskrivelse af arbejdet med barnets opmærksomhed på former og mængde

Der kan arbejdes med opmærksomhed på former ved at gå på jagt efter geometriske former i og uden for institutionen. Samtidig kan børnene lege og arbejde med enkle geometriske figurer gennem perleplader, klodser, tegning osv. Endelig understøtter forskellige former for sortering ud fra størrelse, form, farve osv. barnets senere matematiske forståelse i forhold til former og mængder.

Spil

- *Billedlotteri*
- *Vendespil/ memory*
- *Puslespil*

Begrundelse for at arbejde med de udvalgte spil

Gennem deltagelse i spil øver barnet sine sociale færdigheder som fx at kunne vente på tur, skifte tur, tabe og vinde. Spil er en sjov måde at lære regler at kende samt forholde sig til dem.

Beskrivelse af arbejdet med de udvalgte spil

De ovennævnte spil er valgt, da de på forskellig vis kan hjælpe børnene med at udvikle deres ordforråd, ved at den voksne og børnegruppen samtaler om billederne på vendespillet og billedlotteriets brikker. Ved at spille billedlotteri øver børnene sig i at lytte opmærksomt.

At lægge puslespil træner barnets hukommelse, koncentration og iagttagelse og dermed dets kognitive udvikling. Endelig styrker det barnets finmotorik at samle brikker op og lægge dem rigtigt uden at skubbe til de andre brikker. Dermed styrkes også øje-hånd koordination.

Endelig kan den voksne hjælpe børnene med at italesætte strategien bag spillene. Ved at den voksne "tænker" højt i forhold til hvilken strategi, han/hun bruger for at få "et stik" i vendespil eller lægge brikkerne i et puslespil, kan barnet gradvist gøre sig erfaringer med at skabe egne strategier og italesætte dem.

Brobygningsaktiviteter for børn mellem 4 og 6 år

Bøger

- *Mirakelkuren – en monster-saga*
- *Alfons Åberg og tal*
- *Min ABC Natur i Danmark*

Mirakelkuren – en monster-saga af Marianne Iben Hansen og Bodil Molich fra forlaget Gyldendal

Kort beskrivelse af bogen

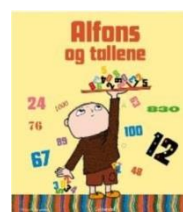
Mirakelkuren er en fantastisk billedbogshistorie skrevet i et forrygende sprog. Teksten handler i store træk om, det at være bange for monstre. Bogen giver en forklaring herpå, og samtidigt afsløres det, hvorfor de fleste familier altid mangler mindst 5 sokker eller strømper, når der lægges tøj sammen. Bogen er skrevet med brug af rytme og rim og har mange selvopfundne ord og bogstavrim. Den er en fornøjelse at læse og kan give anledning til mange snakke. Billederne i bogen underbygger handlingen og gengiver den til tider skøre handling i sjove og interessante billeder.

Beskrivelse af aktiviteter med bogen

Bogen skal læses op med fokus på rim og rytme. Har man som oplæser overskud bør man også gøre ekstra meget ud af at udtale bogstavrimene.

Handlingen tager udgangspunkt i et kendt problem blandt børn og voksne - at der altid mangler den ene sok.

Alfons Åberg og tal af Gunilla Bergström

Kort beskrivelse af bogen

Alfons Åberg og tal er en af mange Alfons bøger. Bogen handler om, hvordan Alfons tæller ned til sin 6 års fødselsdag. I bogen visualiseres tal samtidig med, at mængdebegreber, tal, mål og penge præsenteres. Der er små fakta-bokse på hver side.

Beskrivelse af aktiviteter med bogen

Bogen giver anledning til at snakke med børnene om de nævnte begreber, samt det at glæde sig til noget.

Min ABC Natur i Danmark af Kim Boye Holt fra forlaget VAERKSTADT

Kort beskrivelse af bogen

Min ABC Natur i Danmark er en flot billedbog med smukke billeder af dansk natur og naturfænomener. Mange begreber og fænomener fra naturen forklares via billeder og enkle forklaringer i tekstbokse. Alle bogstaver gennemgås via billederne. Vokallydene gennemgås ikke med lydrette eksempler fra naturen. Det må man være opmærksom på som voksen.

Beskrivelse af aktiviteter med bogen

Samtale om billederne lægger op til udvikling af barnets sprogforståelse, kendskab til verden og viden om bogstaver og deres lyde. Bogen er oplagt til at samtale om naturen, før og efter man skal en tur ud i den. Billederne lægger op til, at man kan gå på opdagelse i dem og finde flere ord og begreber at snakke om. Desuden vil samtaler med udgangspunkt i billederne lægge op til, at børnene fortæller om egne oplevelser i naturen.

Sange – herunder fagtesange

- **Rokke tand**
- **Sansesangen**
- **En kort en lang**

Begrundelse for at synge sammen

At synge sammen understøtter fællesskabet i børnegruppen. Ved at børnegruppen deltager i fællessange arbejdes der hen imod, at børnene efterhånden lærer de udvalgte sangtekster udenad. Samtidig er det oplagt, at børnene får erfaring med at synge sangene efter sangbog/sanghæfte, så børnene kan se den tilhørende tekst.

Rokke tand

Beskrivelse af sangen.

Sangen er valgt, da alle børn på dette alderstrin har erfaringer med rokketænder. De kan bidrage med historier om deres egne rokketænder. Gentagelserne i sangen hjælper børnene med at huske testen.

En kort en lang

Beskrivelse af sangen.

Sangen har fokus på rim og indbyder til, at børnene samarbejder om at finde nye rimord til 4. til 7. verselinje. Ordene skal rime. For at understøtte teksten kan man indledningsvist tegne en kort og en lang linje, en trekant, en stang og en klokke på et stykke papir. Peg på tegningerne på tavlen, mens alle synger.

Sansesangen

Beskrivelse af sangen.

Sansesangen har fokus på kropsdele og sanseoplevelser. Sangen lægger op til, at der snakkes om børnenes egne sanseoplevelser.

Regellege

- *Banke bøf*
- *Byen sover*
- *Alle min kyllinger kom hjem*

Begrundelse for at lege regellege

Der arbejdes hen imod, at barnet kender og kan deltage i regellege med de krav det stiller til turtagning og regler.

Legene er valgt, da børnene i et legende univers blandt andet arbejder med turtagning, koncentration og opmærksomhed. Samtidig gør børnene sig erfaringer med at "tabe" eller det "ikke at blive taget" i et ufarligt univers.

Banke bøf

Beskrivelse af legen

Alle børnene sætter sig i en rundkreds. Et barn går rundt og lægger hånden på de andre børns hoveder, idet han/hun siger: "banke". Det vil sige, barnet går rundt og siger "banke, banke, bøf". Den, man rører ved, når man siger "bøf", rejser sig op og skal nu løbe i modsat retning rundt om kredsen. Det gælder om at komme først om til den tomme plads. Den, der kommer sidst skal, så gå rundt og "banke, banke, bøf".

Byen sover

Beskrivelse af legen

Der udvælges 2-4 personer alt efter, hvor mange deltagere der er. De udvalgte børn siger: "Byen sover", og de øvrige deltagere gemmer hovedet i armene og lukker øjnene.

De udvalgte børn går stille rundt og prikker én sovende hver, hvorefter de lister tilbage til udgangspunktet. Når alle er på plads siges: "Byen vågner", og dem, der er blevet prikket, rækker hånden op. De prikkede skiftes til at sige, hvem de tror, der har prikket dem. Når alle er kommet med deres bud, fortæller "prikkerne", hvem de har prikket. De, der har gættet rigtigt, bytter plads med dem, der har prikket dem. Gættes der forkert, fortsætter "prikkeren".

Alle min kyllinger kom hjem

Beskrivelse af legen

Der vælges en kyllingemor og en til ræv, mens resten er kyllinger. I den ene ende af området er skoven, i den anden ende står kyllingemor med alle sine kyllinger.

Kyllingemor sender sine kyllinger over i skoven. På vejen driller de ræven, som går på stykket mellem skoven og kyllingemor. Så kalder kyllingemor sine kyllinger hjem.

Kyllingemor: "Alle mine kyllinger kom hjem."

Kyllingerne: "Det tør vi ikke."

Kyllingemor: "Hvorfor ikke?"

Kyllingerne: "Ræven er ude."

Kyllingemor: "Hvad gør ræven?"

Kyllingerne: "Den æder os."

Kyllingemor: "Kom alligevel."

Nu løber kyllingerne. Midtvejs står ræven, der fanger dem, han kan få fat i og "æder" dem. De fangede kyllinger går ud af legen, som gentages, indtil ræven har fanget alle kyllingerne. Den, der fanges sidst, bliver ræv næste gang.

Sanglege

- **Bro Bro Brille**
- **Per Syvspring**
- **Tossesang**

Begrundelse for at synge sanglege

Ved at arbejde med sanglege styrkes børnenes motorik samtidig med, at bevægelserne understøtter ordene i sangteksten.

Deltagelse i sanglegene inddrager børnene i et fællesskab, hvor de samarbejder og sammen skaber sangens univers. Fagterne understøtter sangteksterne.

Bro Bro Brille

Beskrivelse af sanglegen

Bro Bro Brille er en klassisk sangleg, hvor teksten kræver forklaring for at give mening for børnene. Sanglegen lægger op til, at man skal passe på ikke at komme i *den sorte gryde*.

To børn aftaler i hemmelighed, hvem der er sol og måne. De to børn stiller sig med løftede arme i bro, som de andre kan gå igennem. De andre går igennem i kæde. De har fat ved hinandens skuldre, således at den forreste har den efterfølgendes hænder på sine skuldre osv. bag ved hinanden i kæde.

Ved ordet "gryde" sænker *sol* og *måne* armene og fanger en fra kæden. Den tilfangetagne bliver spurgt, om hun vil være sol eller måne og svarer ved at hviske. Fangen stiller sig så bag ved enten sol eller måne - alt efter, hvad hun har valgt.

Til sidst kommer styrketræningen: De der står bag ved solen lægger armene om livet på den foran - og på samme måde i månens lejr. Sol og måne trækkes fra hinanden.

Per Syvspring

Beskrivelse af sanglegen

Sanglegen har fokus på kropsdele samt højre og venstre. Samtidig understøtter bevægelse og sangtekst hinanden.

Mens sangen synges danser deltagerne i en rundkreds.

På ordet én: Højre hånd sættes på højre kind.

På ordet to: Venstre hånd sættes på venstre kind.

På ordet tre: Højre knæ sættes i gulvet

På ordet fir: Venstre knæ sættes i gulvet

På ordet fem: Højre albue i gulvet

På ordet seks: Venstre albue i gulvet

På ordet syv: Slå en kolbøtte

Tossesang

Beskrivelse af sanglegen

Sangen lægger op til at man tør opføre sig fjollet i et trygt univers. Børnene går i en rundkreds, med sideskridt (gå, samle, gå, samle...) med hinanden i hænderne, mens der synges: *Nu skal vi ha en tossesang, tossesang, tossesang, nu skal vi ha en tosse sang, og alle kan være med.*

Den voksne spørger: Har vi holdt hinanden i hænderne?

Børnene svarer: Ja

Den voksne spørger: Har vi holdt hinanden på hovederne?

Børnene svarer: Nej

Børnene lægger hænderne på hovedet af dem, de står ved siden af, mens de går rundt og synger endnu et vers.

Som variation skal børnene holde hinanden på mave, numse, knæ, skulder, fødder mm.

Rim og remser

- ***Jeg er en hæslig fyr, en grim vampyr*** fra *Mustafas Kiosk og andre rim for børn* af Jakob Martin Strid
- ***Bennys bukser brændte*** fra *Halfdan Rasmussens ABC*
- ***Giraffen Gimbo*** fra *Bager Basse og andre børnerim* af Lotte Salling

Begrundelse for at arbejde med rim og remser

At arbejde med sproget lydligt understøtter børnenes sproglige opmærksomhed og peger frem mod og understøtter den senere afkodning (læsning). Fokus går fra sprogets indholdsside til dets formside. Børnehavebarnet skal have kendskab til rim og remser, kunne sige kendte rim og remser og gerne producere egne vrøvlerim og -remser.

Beskrivelse af arbejdet med rim og remser

Der kan arbejdes med rim og remser på forskellig vis. Børnene kan sige remserne i kor – hviskende, højt, langsomt eller hurtigt. Der kan sættes bevægelse på remserne ved at børnene går rundt, tramper eller klapper, mens remsen siges.

Samtidig kan der arbejdes med ordene samt rimene i remsene.

Fantasi og fortællinger

- **Arbejde med eventyr som genre samt dramatisering af eventyr**
- **Arbejde med dialogisk læsning**
- **Arbejde med "billedhistorier"**

Begrundelse for at arbejde med fri fantasi og fortælling

Eventyreren giver mulighed for at tale med børnene om nogle almenmenneskelige vilkår samtidig med, at eventyret rummer en fast genkendelig struktur.

At deltage i dramatisering af eventyr med en klar struktur understøtter børnenes fortællekompetencer. De får erfaringer med at omsætte en fortælling til drama, hvor kroppen hjælper med at huske fortællingen. Teater og historiefortælling giver rum for at udvikle børns fantasi og selvværd samt udvikle sammenhold og identitet i gruppen.

Arbejdet med dialogisk læsning understøtter samtidig børnenes ordforråd og talesproglige kompetencer, da der i den dialogiske læsning er fokus på udvalgte ord og begreber. Gennem den dialogiske læsning vækkes barnets fantasi og nysgerrighed.

At arbejde med en billedhistorie er en unik kommunikationsmåde til at styrke sproglig opmærksomhed og opøve børnenes egne sproglige udtryksformer. Arbejdet med fantasi og fortælling peger frem mod og understøtter barnets senere læseforståelse.

Arbejde med eventyr som genre samt dramatisering af eventyr

Beskrivelse af arbejdet med eventyr og dramatisering

Når der arbejdes med eventyret som genre, er det vigtigt, at børnene gradvist bliver bevidste om udvalgte eventyrtræk.

Forud for dramatiseringen læses eventyret højt for børnene, hvorved både børn og voksne lærer historien at kende. Man behøver ikke at lære historien udenad, men det er vigtigt, at man læser langsomt og kigger op. På den måde sker fortællingen mellem oplæseren og børnene.

Under dramatiseringen er det en god idé at fortælle uden at læse op. Den voksne er historiefortæller, mens børnene understøtter historien med eventuelle replikker. Brug evt. kostumer, sminke eller hatte så børnene lettere kan forestille sig, at de spiller en anden. Som historiefortæller kan man også tage en hat eller en kappe på. Det understreger, at man ikke er sig selv. Det er generelt en god idé at vise børnene, hvad man forventer, de skal gøre. Når den voksne på den måde er styrende, fjernes ansvaret for dramatiseringen fra børnene.

Arbejde med dialogisk læsning

Beskrivelse af dialogisk læsning

Alle bøger kan i princippet bruges til dialogisk læsning. Det vigtigste er dialogen med børnegruppen, hvor børnene lærer at bruge sproget og jonglere med et voksende ordforråd. **I litteraturlisten bagest i materialet er nævnt nogle titler og materialer, som er velegnet til dialogisk læsning.**

Før læsningen:

- Læs bogen, så handlingen er kendt og udvælg vigtige nøgleord, som ønskes brugt i dialogen med børnene*.
- Introducer bogen for børnene og fortæl lidt om handlingen ud fra bogens forside. Fortæl evt. hvem forfatteren er.

Under læsningen:

- Læs bogen med børnene og hold pause undervejs, så der er plads til dialog.
- Stil åbne spørgsmål og undgå ja/nej-svar. Brug hvordan, hvad og hvorfor).
- Følg barnets nysgerrighed og spørg ind til den og husk at vente på svaret.

- Vis hvordan man læser ved at lade fingeren følge teksten under læsningen.

Efter læsningen:

- Snak med børnene om bogens indhold. Brug de nye ord, som bogen indeholder. Jo flere gange børnene hører ordenen, jo større sandsynlighed er der for, at de husker dem og selv anvender dem.

*Den dialogiske læsning lægger op til, at den samme bog læses gentagne gange, så børnene gradvist kan deltage mere aktivt i læsningen af den.

Arbejde med "billedhistorier"

Beskrivelse af arbejdet med "billedhistorier"

At arbejde med billedhistorie vil sige, at børn og voksne selv sætter ord på fortællingen i en billedbog eller på et billede. Velegnede titler til arbejdet med billedfortællinger er blandt andet fx *Paraplyen* af Ingrid og Dieter Schubert, *Lille Kvast på skattejagt* af Pierre Bailly og Céline Fraipont (der findes flere i serien) eller *Papegøjerne spang Gok!* af Peter Adolphsen og Rasmus Bregnhøj. I de nævnte bøger er billederne bærende for fortællingen, hvorfor børn og voksne i fællesskab kan skabe deres egne fortællinger.

Opdagende skrivning af bogstaver og tal

- **Skriftsprogerfaringer gennem fokus på bogstaver i barnets eget navn og skriftsprog brugt i funktionelle sammenhænge i institutionen og i nærmiljøet.**
- **Opmærksomhed på anvendelsen af former og mængde i børnenes omverden**

Begrundelse for at arbejde med opdagende skrivning af bogstaver og tal samt opmærksomhed på former og mængde

At gøre børnene opmærksomme på bogstavernes forside og gradvist lade dem blive fortrolige med bogstavernes lyde er afgørende for deres senere læse- og skriveudviklingen. **I den senere læseindlæring tages der udgangspunkt i bogstavernes lyde. Fx at bogstavet i har lyden iiiii. Bogstaverne og deres lyde kobles på forskellig vis sammen med håndfonemer. I litteraturlisten henvises der til materialer, der understøtter bogstav/lydforbindelsen samt arbejdet med håndfonemer.**

På samme måde leder børnenes kendskab til og forståelse af mængde, tal og former frem mod en senere matematisk forståelse. Det er vigtigt, at den første introduktion til bogstaverne og deres lyde samt tal og mængdeforståelse sker i legeprægede miljøer – ikke som indlæring.

Når de voksne i daginstitutionen, SFO og indskoling bruger skriftsproget aktivt, gør børnene sig førstehåndserfaringer med skriftsprogets funktioner. Børn, der får disse erfaringer i

førskolealderen, vil skabe en forståelse af skriftsprogets funktion og tillægge skriftsproget betydning – både hvad angår bogstaver og tal.

Når begreber for mængde, størrelse og form bruges i naturlige sammenhænge og inddrages i børnenes aktiviteter vil børnene ligeledes gradvist gøre sig erfaringer med at koble begreberne med former, mængder og størrelser.

Beskrivelse af arbejdet med opdagende skrivning af bogstaver og tal

Det er vigtigt, at førskolebarnet har erfaret, hvad skriften kan anvendes til. Skrift støtter hukommelsen (ønskesedler, indkøbssedler). Skrift fastholder talen (tekst til børnenes tegninger). Tekst er konstant. Når noget er skrevet ned, kan det fastholdes over tid. Når der på forskellig vis arbejdes med skriftsproget, gør barnet sig erfaringer med, at skriftsproget er konstant, mens talesproget er flygtigt. Denne erkendelse er vigtig for barnets senere læse- og skriveudvikling.

Der kan arbejdes med at give børnene erfaringer med skriftsproget ved, at de ser deres navn brugt på skrift i mange forskellige sammenhænge i daginstitutionen – på tegninger, i garderoben, ved bordet osv. Børnene kan gå på bogstavjagt og lede efter deres bogstaver i bøger. Endelig kan de gå på bogstav- og taljagt i nærmiljøet. I et bymiljø findes skrift på vej- og trafikskilte, butiksnævne, på reklameplakater osv.

Ved at skriftsproget bruges i naturlige sammenhænge i institutionen fx som skilte ved puslespil, tuscher osv. får børnene erfaringer med skriftsprogets funktion.

Motivationen for at skrive/skrible er størst, når aktiviteten indgår i en meningsfuld sammenhæng – fx i en legesituation, hvor børnene skal skrive indkøbsliste, prisskilte til en butik, billetter til en forestilling osv.

Endelig kan barnet få erfaringer med skriftsproget gennem deres tegninger. Børnetegninger udtrykker ud over et æstetisk behov også et kommunikativt behov hos barnet. Barnets skriblerier og den voksnes skrift kan hjælpe barnet med at forklare, hvad tegningen forestiller og give børnene et værktøj til at nedfælde deres mundtlige fortælling. Når barnets forklaring til en tegning er skrevet ned, kan man senere hente tegningen frem og snakke om den.

Forud for skolestart arbejdes der frem imod, at barnet:

- Kan læse og skrive sit eget navn
- Kender læseretningen
- Ved at det skrevne kan læses

Beskrivelse af at arbejde med anvendelsen af former og mængde i børnenes omverden

Der kan arbejdes med opmærksomhed på former ved at gå på jagt efter geometriske former i og uden for institutionen. Samtidig kan børnene lege og arbejde med enkle geometriske figurer gennem perleplader, klodser, tegning osv. Endelig understøtter forskellige former for sortering ud fra størrelse, form, farve osv. barnets senere matematiske forståelse.

Spil

- **Vildkat**
- **Kortspil**
- **Puslespil**

Begrundelse for valg af spillet

De ovennævnte spil er valgt, da de har fokus på ordforråd, hukommelse og strategi. Vildkat indeholder mere end 300 forskellige billeder, som kan anvendes til at udvide børnenes ordforråd. Det er derfor vigtigt at både børn og voksne snakker sammen om, hvad billederne forestiller og hvilken genstand man skal finde. Billederne i spillet kan bruges på et utal af måder. De kan f.eks. bruges som udgangspunkt for at snakke om begreber og kategorier, hvad passer sammen? Hvilke ting bruges på et badeværelse? Samt meget mere.

Kortspil kan anvendes til utallige spil og kan være med til udvikle børnenes strategi- samt talforståelse.

I tak med at børnene bliver ældre, kan de lave gradvist mere komplicerede puslespil. Det er fortsat vigtigt at stimulere deres lyst til at lægge puslespil og gå på opdagelse i puslespilsbilleder. At lægge puslespil træner barnets hukommelse, koncentration og iagttagelse og dermed dets kognitive udvikling. Endelig styrker det barnets finmotorik at samle brikker op og lægge dem rigtigt uden at skubbe til de andre brikker. Dermed styrkes også øje-hånd koordination.

Brobygningsaktiviteter for børn mellem 6 og 8 år

Bøger

- *Kaptajn Bimse og Goggeletten*
- *Vitello er bagvendt*
- *Springende pingviner og leende hyæner*

Kaptajn Bimse og Goggeletten af Bjarne Reuther fra forlaget Gyldendal

Kort beskrivelse af bogen

Kaptajn Bimse og Goggeletten er en fantastisk humoristisk oplæsningsbog med kapitler og enkelte illustrationer, der viser, hvem Kaptajn Bimse, Goggeletten og Anna er. Bogen handler om Anna, der på sin 6 års fødselsdag møder Kaptajn Bimse og Goggeletten. Sammen begiver de sig ud i verden i den gule flyvemaskine Zanzibar.

Beskrivelse af aktiviteter med bogen.

Bogen stimulerer barnets udvikling af sprogforståelse og evne til at følge handlingen i en fortælling i en anden kontekst end barnets egen virkelighed. Oplæsningen af bogen giver anledning til samtaler om mange temaer - at være bange, at savne, at bestemme og ikke bestemme, at hjælpe og at turde. Sproget i bogen leger med voksenord brugt i børnesprog, og det giver anledning til mange samtaler om ord og betydning.

Vitello er bagvendt af Kim Fupz Aakeson fra forlaget Gyldendal

Kort beskrivelse af bogen

Vitello er bagvendt handler om drengen Vitello, der en morgen vågner op og er træt af alt - træt af sine venner og træt af den forudsigelige dagligdag. Han beslutter sig derfor at gøre alting bagvendt.

Vitello-bøgerne er forløbs-bøger, hvor nogle af bøgerne egner sig til førskolebørn, mens andre har skolebørn som målgruppe. Vitello bringer sig gennem bøgerne ud i talrige konfliktfyldte situationer, men hans beslutsomhed og vedholdenhed bringer ham gennem livets genvordigheder. I fortællingens baggrund optræder hans alenemor, som den faste voksenfigur, der venter som en tryk base samt vennerne Max, Hasse og møgungen William, der både skaber konflikter, men også skildrer venskab og sammenhold.

Beskrivelse af aktiviteter med bogen

Bøgernes frække tone og karikerede streg tiltaler børn og giver anledning til en samtale om livets små og store udfordringer - som fx. venskab, kærester, kedsomhed, familiemønstre, mod, det at være bange, grænser og tro.

Springende pingviner og leende hyæner af Marije Tolman og Jesse Goossens fra forlaget Turbine

Kort beskrivelse af bogen

Springende pingviner og leende hyæner er en anderledes faktabog. Bogen indeholder forunderlig viden om dyr, som sammen med de flotte/sjove illustrationer, vækker nysgerrighed og forundring hos læseren.

Bogen er velegnet til at inspirere til snakke i børnegrupper, da mange af bogens små historier indeholder vigtige begreber, som fx hvad vil det sige at være blind, hvad betyder det at være modig, størrelsesforhold osv.

Sange

- **Tre små kinesere**
- **Er du Sur og trist**
- **Tælle til en og tælle til to**

Begrundelse for at synge sammen

At synge sammen understøtter fællesskabet i børnegruppen. Ved at børnegruppen deltager i fællessange arbejdes der hen imod, at børnene efterhånden lærer de udvalgte sangtekster udenad. Samtidig gør børnene sig erfaring med at synge sangene efter sangbog/sanghæfte, så børnene kan se den tilhørende tekst.

Regellege

- *Katten efter musen*
- *Hospitals-tik*
- *Kongens efterfølger*

Begrundelse for at lege regellege

Der arbejdes hen imod, at barnet kender og kan deltage i regellege med de krav det stiller til turtagning og regler.

Legene er valgt, da børnene i et legende univers blandt andet arbejder med turtagning, koncentration og opmærksomhed. Samtidig gør børnene sig erfaringer med at "tabe" eller det "ikke at blive taget" i et ufarligt univers.

Katten efter musen

Beskrivelse af regellegen

Legen handler om, at katten skal fange musen. Der findes talrige variationer, hvilket gør, at legen kan udvikle sig. Deltagerne står parvis, i en rundkreds. Et par træder ud, og den ene vælges til mus, den anden til kat. Katten er nu efter musen. Musen kan redde sig, ved at stille sig ved siden af et af de andre par, og så er det den, der står længst væk, der er musen. Rører katten musen byttes der roller.

Hospitals-tik

Beskrivelse af regellegen

En eller to personer vælges som fangere. Når man bliver rørt af en fanger, bliver man "syg". Man lægger sig så ned på gulvet. For at blive "rask" igen, skal fire af de andre børn hjælpe "den syge" på hospitalet. De fire børn løfter patienten hen på måtten (hospitalet). Et barn til hver arm og ben. Efter ankomsten til hospitalet kan man atter deltage i legen. Hjælperne er helle, når de rører den syge, samt når de er på hospitalet.

Kongens efterfølger

Beskrivelse af regellegen

Kongens Efterfølger er en klassiker. Den går ud på, at alle skal efterabe kongen. Hvis kongen løfter armen, løfter alle armen. Kongen kan lave utallige bevægelser. Klø sig som en abe, sig som en hest, hoppe som en kænguru osv.

Legen kan varieres på mange måder. Man kan aftale et tema: efterligninger af dyr, sportsgrene osv. Det er kun fantasien, der sætter grænserne her.

Sanglege

- *Tornerose var et vakkert barn*
- *Enebærbusk*
- *Flyv lille påfugl*

Begrundelse for at synge sanglege

Ved at arbejde med sanglege styrkes børnenes motorik, samtidig med at bevægelserne understøtter ordene i sangteksten. Der arbejdes hen imod at barnet deltager og kender strukturen i udvalgte sanglege.

Deltagelse i sanglegene inddrager børnene i et fællesskab, hvor de samarbejder og sammen skaber sangens univers. Fagterne understøtter sangteksterne.

Tornerose var et vakkert barn

Beskrivelse af sanglegen

Sangen synges, mens deltagerne står i en rundkreds. Prinsessen står inde i rundkredsen, mens prinsen og feen står uden for rundkredsen. De kommer ind i kredsen, når det passer ind i sangteksten. Kredsen illustrerer slot og tjørnehæk ved at løft hænderne, når dette synges. Til sidst danser alle rundt i ring.

Enebærbusk

Beskrivelse af sanglegen

I begyndelsen af hvert vers går børnene rundt om "enebærbusken" med hinanden i hånden. Derefter vises med store bevægelser, hvordan man vasker tøj, skyller det, hænger det på tørresnoeren, ruller det og stryger det. Om lørdagen skures gulvet. Sangen slutter med at børnene "går til kirke" to og to med hinanden i hånden.

Flyv lille påfugl

Beskrivelse af sanglegen

1. vers: Børnene står i en rundkreds og flyver med armene.
2. vers: De finder hver en partner.
3. vers: Parrene snurrer rundt i mølle.
4. vers: De vender ryggen til hinanden.
5. vers: De tager hinanden i hånden igen og danser rundt.

Der findes flere variationer til sanglegen.

Rim og remser

- Fokus på børnenes egen produktion af rim, remser og sange

Begrundelse for at arbejde med rim og remser

At arbejde med sproget lydligt understøtter børnenes sproglige opmærksomhed. Fokus går fra sprogets indholdsside til dets forside.

Beskrivelse af aktiviteter med produktion af egne rim, remser og sange

Børnene i denne aldersgruppe skal fortsat inspireres til at lege med rim og remser. Dette kan blandt andet gøres ved at lave kreative digteværksteder, små sangshows, eller små film, hvor rim og remser indgår som et led i historie fortællingen. Inspirationen kan komme fra mange side, men det vil være oplagt at anvende tidligere titler fra kanonen.

Arbejder med fantasi og fortælling

- Rundefortælling og fælles fortælling
- Dramatisering af eventyr evt. i form af dukketeater
- Dialogisk læsning

Begrundelse for at arbejde med fantasi og fortælling

Historiefortælling og dramatisering giver rum for at udvikle børns fantasi og selvværd samt udvikle sammenhold og identitet i gruppen. At arbejde med mundtlig fortælling styrker barnets sproglig opmærksomhed og opøver barnets egen sproglige udtryksform.

Eventyreren giver mulighed for at tale med børnene om nogle almenmenneskelige vilkår samtidig med, at eventyret rummer en fast genkendelig struktur. Ved at eventyrene omsættes til drama eller dukketeater levendegøres personerne, og kroppen hjælper med at huske eventyret.

Arbejdet med dialogisk læsning understøtter børnenes ordforråd og talesproglige kompetencer, da der i den dialogiske læsning er fokus på udvalgte ord og begreber. Gennem den dialogiske læsning vækkes barnets fantasi og nysgerrighed.

Rundefortælling og fælles fortælling

Beskrivelse af mundtlig fortælling

Ved rundefortælling, fortælles en historie ved at børnene hver især kommer med en sætning, der bygger videre på det, de øvrige børn har sagt.

Ved arbejdet med fælles fortælling, finder børnegruppen tre ord og den voksne fortæller en historie på baggrund af ordene. Herefter kan børnene digte deres egen fortælling med de samme ord.

Gennem den mundtlige fortælling gør barnet sig erfaringer med at skabe en fortælling ud fra en fast struktur med en indledning, en midte og en afslutning.

Dramatisering af eventyr evt. i form af dukketeater

Beskrivelse af dramatisering af eventyr

Når der arbejdes med eventyret som genre, er det vigtigt, at børnene gradvist bliver bevidste om udvalgte eventyrtræk.

Forud for dramatiseringen læses eventyret højt for børnene, hvorved både børn og voksne lærer historien at kende. Man behøver ikke at lære historien udenad, men det er vigtigt, at man læser langsomt og kigger op. På den måde sker fortællingen mellem oplæseren og børnene.

Under dramatiseringen er det en god idé at fortælle uden at læse op. Den voksne eller et barn er historiefortæller, mens de øvrige børn understøtter historien med eventuelle replikker. Brug evt. kostumer, sminke eller hatte så børnene lettere kan forestille sig, at de spiller en anden eller lad rollerne spilles af stangdukker. Det er generelt en god idé at vise børnene, hvad man forventer, de skal gøre. Når den voksne på den måde er styrende, fjernes ansvaret for dramatiseringen fra børnene.

Dialogisk læsning

Beskrivelse af dialogisk læsning

Alle bøger kan i princippet bruges til dialogisk læsning. Det vigtigste er dialogen med børnegruppen, hvor børnene lærer at bruge sproget og jonglere med et voksende ordforråd. **I litteraturlisten bagest i materialet er nævnt nogle titler og materialer, som er velegnet til dialogisk læsning.**

Før læsningen:

- Læs bogen, så handlingen er kendt og udvælg vigtige nøgleord, som ønskes brugt i dialogen med børnene*.
- Introducer bogen for børnene og fortæl lidt om handlingen ud fra bogens forside. Fortæl evt. hvem forfatteren er.

Under læsningen:

- Læs bogen med børnene og hold pause undervejs, så der er plads til dialog.
- Stil åbne spørgsmål og undgå ja/nej-svar. Brug hvordan, hvad og hvorfor).
- Følg barnets nysgerrighed og spørg ind til den og husk at vente på svaret.
- Vis hvordan man læser ved at lade fingeren følge teksten under læsningen.

Efter læsningen:

- Snak med børnene om bogens indhold. Brug de nye ord, som bogen indeholder. Jo flere gange børnene hører ordenen, jo større sandsynlighed er der for, at de husker dem og selv anvender dem.

*Den dialogiske læsning lægger op til, at den samme bog læses gentagne gange, så børnene gradvist kan deltage mere aktivt i læsningen af den.

Spil

- **Vildkat**
- **Alias**
- **Miniløk**

Begrundelse for valg af spillet

De ovennævnte spil er valgt, da de dels har fokus på ordforråd, hukommelse og strategi. Vildkat indeholder mere end 300 forskellige billeder, som kan anvendes til at udvide børnenes ordforråd. Det er derfor vigtigt at både børn og voksne snakker sammen om, hvad billederne forestiller. Billederne i spillet kan bruges på et utal af måder. De kan f.eks. bruges som udgangspunkt for at snakke om begreber og kategorier, hvad passer sammen? Hvilke ting bruges på et badeværelse? Samt meget mere.

Alias er et ordforklaringsspil, hvor man skal forklare de ord, der står på kortet uden at sige ordet eller dele af ordet. Spillet findes i flere udgaver. Spillet indeholder ord, som børnene kender fra deres hverdag, som de skal forklare. Det kunne for eksempel være ordene *bamse* eller *lagkage*.

Udover at det er sjovt at spille dette spil, er der også meget læring i at skulle forklare ord. Derved udvides børnenes ordforråd samtidig med, at de øver i at forklare forskellige ord.

Miniløk kan bruges på forskellig vis, hvor børnene arbejder med at genkende former, mønstre og figurer. Samtidig styrker arbejdet med Miniløk børnenes koncentration og opmærksomhed.

Efterskrift

Arbejdsgruppen bag Syddjurs Sprogkanon håber, at materialet vil blive taget positivt imod på kommunes skoler og institutioner samt i dagplejen. Vi håber, at Syddjurs Sprogkanon vil give inspiration til leg, sang og sprogaktiviteter for børn og voksne – og dermed lyst til at arbejde videre og udforske det sproglige landskab på forskellig vis.

Litteraturliste

Hagtvæt, Bente Eriksen; Sprogstimulering – Tale og skrift i førskolealderen. Akademisk Forlag 2011

Hoel, Trude og Oxborough, Gunn Helen Ofstad og Wagner, Åse Kari: Læsefrø – Sprogstimulering gennem læseaktiviteter i daginstitutioner. Dansk Psykologisk forlag, 2012.

Molzen, Jens: Klar til at knække læsekoden – 10 faglige forløb, der får alle med. Akademisk Forlag 2013

Söderbergh, Ragnhild: Læse skrive tal – Barnet erobrer sproget. Akademisk Forlag 2011

<http://www.sprogpakken.dk/>

<http://www.sprogogleg.dk/>

Bøger til dialogisk læsning

Marquardsen, Anne Marie: Huset, Dansk Psykologisk Forlag

Thorsen Marianne Aaen: Udvidet Dialogisk læsning (materialet er købt af Syddjurs Kommune til brug i de kommunale skoler og kan fås ved henvendelse til læsekonsulent Hanne Nissen Sabalic, hansa@syddjurs.dk

Materialer til at understøtte det fonologiske arbejde

Legeøen, materialekasse fra Forlaget ÆSOP

Lydhuset <http://www.lydhuset.dk/>